

Ülevaade Eesti keskkonnahariduse hetkeseisust

Ülevaate on Interreg IIIA programmi projekti “Maale õppima” raames koostanud MTÜ Koolitus- ja Nõustamiskeskus HARED (www.hared.ee).

Ülevaates:

1. Käsitletakse Eesti keskkonnahariduse hetkeseisu ja võimalusi ning võrreldakse keskkonnahariduse arengusuundi Soomes ja Eestis.
2. Hinnatakse keskkonnahariduse hetkeseisu vastavust riiklikele dokumentidele.
3. Antakse ülevaade viimasel ajal läbi viidud olulisematest (suurema regionaalse ja riikliku ulatuse ning mõjuga) keskkonnahariduse projektidest.

Sisukord

Mõisted	2
Hariduse korraldusest Eestis	2
1. Keskkonnahariduse korraldus	2
1.1. Keskkonnahariduse eest vastutavad ametkonnad	2
1.2. Keskkonnaharidus erinevatel haridustasemetel	5
2. Keskkonnaharidust ja säästvat arengut toetavat haridust.....	8
käsitlevaid dokumente	8
2.1. Rahvusvahelisi dokumente	8
3. Eesti õigusakte, strateegiaid ja kontseptsioone	9
3. Keskkonnaharidus –ja keskkonnateadlikkus Kagu-Eestis maakondades	10
3.1. Keskkonnaharidus ja keskkonnateadlikkus Kagu-Eesti kohalike omavalitsuste arengukavades.....	10
3.2. Keskkonnaharidus üldhariduskoolides sh huviharidusena	12
3.3. Kutseharidus	12
3.4. Loodusharidust pakkuvad institutsioonid sh mittetulundusühingud.....	13
3.5. Keskkonnahariduslike projektide rahastamine	13
Kokkuvõtte keskkonnahariduse hetkeseisust.....	14
Keskkonnaharidusest Soomes. Võrdlus Eesti olukorraga.	14
Kasutatud allikad	17

Mõisted

Mõisteid *loodusharidus*, *keskkonnaharidus* ja *säästvat arengut toetav haridus* kasutatakse igapäevakeeles tihti ühes ja samas tähenduses, mõistes nende all igasugust looduse ja teiste keskkonnavaldkondadega seotud õppetegevust ja selle tulemusi. Terminoloogilist segadust tekitab ilmselt asjaolu, et need mõisted sisaldavad üksteise elemente. Kõige laiem neist on säästvat arengut toetav haridus, mille raamesse kuuluvad ka keskkonnaharidus ja loodusharidus. Samuti tähistatakse nende terminitega nii vastavaid omandatud teadmisi, oskusi ja väärtushinnanguid kui ka nende omandamisprotsessi.

Loodusharidus (Nature Education, Out-door Education) on neist kolmest ülalmainitust kõige kitsam. Loodusharidus peab tagama looduse tundmise ja arusaamise, et inimene on osa suurest tervikust. Orienteerutakse looduse vahetule kogemisele. Pannakse alus tunnetuslikule huvile ja austusele looduse vastu ning keskkonnataju kujunemisele. **Keskkonnaharidus** (Environmental Education) on laiem mõiste - kujundatakse keskkonnateadlikkust, käitumis- ja tarbimisharjumusi, pööratakse tähelepanu globaalsetele protsessidele ning suundumustele. **Säästvat arengut toetav haridus** (Education for Sustainable Development, Education for Sustainability) on teadmiste, oskuste, hoiakute väärtushinnangute süsteem, mis võimaldab teadvustada looduse, majandus- ja sotsiaal-kultuurilise keskkonna seoseid, rõhutatakse säästva arengu ideed. Lisaks keskkonnahariduses rõhutatud teadlikkusele on lisatud majanduslik ja sotsiaalne (kultuuriline) mõõde. Kujundatakse elanikkonna kodanikuaktiivsust, motiveeritust, oskusi ise otseselt ja aktiivselt midagi ette võtta elukeskkonna hüvanguks ning parandamiseks.

Hariduse korraldusest Eestis

Vastavalt EV Haridusseadusele liigitatakse haridus ülesannetest lähtuvalt üld-, kutse- ja huvialahariduseks¹. Hariduse tasemed on: alusharidus, põhiharidus, keskharidus ja kõrgharidus. Keskharidus jaguneb üldkeskhariduseks ja kutsekeskhariduseks. Üldkeskharidus on põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekavaga kehtestatud nõuete kogum. Kutsekeskharidus on kutse-, eri- ja ametialade riiklike õppekavadega kehtestatud nõuete kogum. Kutsekeskharidus omandatakse põhihariduse või üldkeskhariduse baasil <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=764803>. Lähtudes Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikust õppekavast on kooliastmed järgmised: I kooliaste – 1.–3. klass; II kooliaste – 4.–6. klass; III kooliaste – 7.–9. klass; gümnaasium – 10.–12. klass <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=174787>.

1. Keskkonnahariduse korraldus

1.1. Keskkonnahariduse eest vastutavad ametkonnad

Eestis on keskkonnahariduse korraldus peamiselt Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Keskkonnaministeeriumi vastutusalas.

Haridus- ja Teadusministeeriumi peamiseks ülesandeks on tagada haridus-, teadus-, noorte- ja keelepoliitika sihipärane ja tõhus areng ning teadus- ja arendustegevuse kõrge tase ja konkurentsivõime. Ministeeriumi valitsemisalas on riigi haridus-, teadus-, noorte- ja keelepoliitika kavandamine ning sellega seonduvalt alus-, põhi-, üldkesk-, kutsekesk-, kõrg-, huviala- ning täiskasvanuhariduse, teadus- ja arendustegevuse, noorsootöö ja erinoorsootöö valdkondade korraldamine ning vastavate õigusaktide eelnõude koostamine. Ülesannete täitmiseks ministeerium muu hulgas:

- planeerib, korraldab ja arendab hariduspoliitikat;
- töötab välja riigi arengukavad hariduspoliitika valdkondades ning tagab nende kooskõla üleriigiliste ja valdkondlike arengukavadega; korraldab arengukavade rahastamise, elluviimise ja tulemuste hindamise;
- teostab riikliku järelevalvet haridusasutuste õppe- ja kasvatustegevuse üle, samuti riiklike õppekavade ja muude haridusstandardite täitmise üle;
- planeerib, arendab riiklike õppekavasid ja muid haridusstandardeid ning korraldab nende koostamise ja akrediteerimise
<http://www.hm.ee/index.php?03188>.

Seega kujundab Haridus- ja Teadusministeerium Eesti noorte keskkonnaharidust ja keskkonnateadlikkust kõige laiemas mõttes. Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalasse jääv tegevus määrab minimaalse igale Eesti Vabariigi õpilasele antava keskkonnahariduse sisu ja taseme. Nii nagu kõigis ainevaldkondades, määrab ka loodusainetes koolis õpetatavate ainete sisu riiklik õppekava. Õppekavad sisaldavad hariduse sisu määravaid kohustuslikke õppeprogramme, õppetöoks ettenähtud ajakulu, kohustuslikke teadmiste, oskuste, vilumuste ja käitumisnormide kirjeldusi. Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega. Õpingute alusdokument on kooli õppekava. Õppekava täitmise tagamiseks ja toetamiseks kasutatakse õpikuid, töövihikuid, tööraamatuid ning muid õppevahendeid ja –materjale. Õpikute, töövihikute, tööraamatute ja muu õppekirjanduse riiklikule õppekavale vastavuse kinnitamise tingimused ja korra, samuti nõuded õpikutele, töövihikutele, tööraamatutele ja muule õppekirjandusele kehtestab haridus- ja teadusminister määrusega. Igas klassis õppetöoks vajalikud õpikud, töövihikud ja tööraamatud valib õpetaja kinnitatud loetelust. (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus.)

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784125>

Haridus- ja Teadusministeeriumis puudub ametikoht keskkonnahariduse ja säästvat arengut toetava hariduse valdkonna ametnikule (Kristian, 2005)

Haridus ja Teadusministeeriumi haldusalas on riiklike õppekavade väljatöötamine ja arendamine Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse ülesandeks; samuti tegeleb see asutus õpetajate töö, enesetäiendamise ning atesteerimise meetodiliste ja juhendmaterjalide ettevalmistamisega ning kirjastamisega (<http://www.ekk.edu.ee/index2.html>). Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsiooni Keskus koordineerib ka säästvat arengut toetava hariduse arendamise kava – Läänemere Agenda 21E elluviimist (Kristian, 2005). Haridusministeeriumi hallatavates asutustest on Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsiooni Keskuse koosseisus peaspetsialisti ametikoht (keskkonnaharidus, loodusõpetus, bioloogia ainekava) ja Eesti Noorsootöö Keskuses keskkonnakasvatuse peaspetsialisti ametikoht.

Keskkonnaministeeriumi ülesanneteks on põhimääruse kohaselt riigi keskkonna- ja looduskaitse korraldamine, maaga seotud ülesannete täitmine, loodusvarade kasutamise korraldamine, kiirguskaitse tagamine, keskkonnajärevalve, uuringute korraldamine oma valdkonnas, maakatastri ja veekatastri pidamine <http://www.envir.ee/28655>.

Seega ei ole keskkonnaharidus ministeeriumi otsene ülesanne, kuid oma ülesannete täitmiseks on vaja tagada riigi kodanike keskkonnavalade haritus, teadlikkus ning keskkonnasõbralikud käitumisharjumused. Keskkonnaministeeriumis tegeleb sellega keskkonnahariduse büroo, mille koosseisus on kaks ametikohta <http://www.envir.ee/609>

Keskkonnaministeeriumi haldusalas on Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK), mis on oma eesmärgiks seadnud muu hulgas kujundada väärtushinnanguid, mis toetavad säästlikku looduskasutust ja keskkonnasõbralikku eluviisi. Eesmärkide saavutamiseks on loodud loodushariduskeskused ning korraldatakse mitmesuguseid laiale avalikkusele suunatud üritusi, näitusi ja kampaaniaid (<http://www.rmk.ee/pages.php3/010316>).

RMK edendab loodusharidust seitsmes looduskeskuses - Aegviidu, Kabli, Pähni, Nõva, Mustjala, Kiidjärve ja Kauksi - lisaks Lilli loodusmajas ja Sagadi metsakeskuse looduskoolis, korraldades erinevatele elanikkonnagruppidele – lasteaiast täiskasvanuteni - mitmesuguseid üritusi. Ürituste puhul on olulisel kohal praktiline looduse tundmine, loomingulise inspiratsiooni ammutamine loodusest ja oskused looduses liikumiseks. Eesmärkide saavutamiseks korraldatakse loodusharidusprogramme, õppepäevi, metsa- ja loodusteemalisi konkursse, näitusi jne. Looduskeskustest on võimalik tellida asjatundlikke loodusretkede juhendajaid. RMK looduskeskused pakuvad koolidele võimalusi õppekava läbiva teema "Keskkond ja säästev areng" ning loodusainete erinevate teemade käsitlemiseks väljaspool igapäevaseid koolitunde (<http://www.rmk.ee/pages.php3/010316>). Lisaks tegutsevad suveperioodil põhiteabepunktid, mida 2006. aasta suvel külastati 16 897 korral <http://www.rmk.ee/pages.php3/010311>.

Keskkonnaministeeriumi haldusalas olev 06. jaanuaril 2006 a. moodustatud Riiklik Looduskaitsekeskus (LKK), korraldab põhimääruse kohaselt loodusõpet oma pädevuse piires ning kaitstavate loodusobjektide tutvustamist avalikkusele <http://www.lk.ee/index.php?main=266>. LKK keskuses koordineerib loodusharidustööd loodushariduse peaspetsialist. Keskusele kuulub 16 loodushariduskeskust <http://www.biblioserver.com/nature/>. Keskustes pakutakse erineva mahuga loodushariduslikke teenuseid ekskursioonidest kuni kooli õppekava toetavate programmideni <http://www.biblioserver.com/nature/>. LKK on 8 regionaalset kontorit, kus töötab kokku 11 loodushariduse spetsialisti <http://www.envir.ee/109040>, kahes regioonis - Harju-Rapla ja Ida-Viru regioonides loodushariduse spetsialistid puuduvad, samas on Hiiu-Lääne ja Jõgeva-Tartu regioonides kummaski 3 loodushariduse spetsialisti. Seega on elanike sh õpilaste võimalus osaleda LKK loodushariduslike programmides paikkonniti väga erinev. Kuna LKK keskus on uus institutsioon, siis tõenäoliselt pole kõigis regioonides komplekteerimine lõppenud. Keskkonnaministeeriumi ja hallatavate asutuste (LKK, RMK) keskkonnahariduslik tegevus toetab riikliku õppekava loodusainete sh läbiva teema "Keskkond ja säästev areng" eesmärkide elluviimist, pakkudes õuesõppe programme ning tõstab üldist keskkonnateadlikkust.

Rahandusministeeriumi haldusalasse kuuluv Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK) koordineerib keskkonnakasutusest laekuva raha kasutamist. Teiste programmide hulgas on KIK-i finantseerimisel keskkonnateadlikkuse programm, millest eraldatakse raha keskkonnahariduslikeks tegevuseks taotluste alusel väga erinevatele organisatsioonidele. KIK-il on igas maakonnas keskkonnateadlikkuse koostööpartnerid so organisatsioonid, kes koordineerivad maakondlikke programme. KIK-i maakondlikud esindused tegelevad projektide nõustamise ja kontrollimisega www.kik.ee. KIK-i keskkonnateadlikkuse programmist erinevatele organisatsioonidele sh koolidele eraldatud toetused on enamasti suunatud riikliku õppekava elluviimiseks, sh ka välitingimustes toimuvate tegevuste läbiviimiseks (õuesõppepäevad, laagrid jt.).

1. 2. Keskkonnaharidus erinevatel haridustasemetel

1.2.1. Alusharidus

Kehtivas alushariduse õppekavas ei ole loodust ja keskkonda eraldi valdkonnana nimetatud, kuid käsitletavate teemade loend sisaldab rohkesti loodusteemasid ning sotsiaalse ja kultuurikeskkonna valdkonda kuuluvate teemade käsitlemist, samuti on püstitatud säästva arengu ideega kooskõlas olevaid eesmärke (<http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=95195/KKH-kontseptsioon-25-05-2006.pdf>). Keskkonnahariduse tegeliku osakaalu alushariduses määrab tihti pedagoogide aktiivsus ja hoiakud.

Uues alushariduse õppekava projektis on loodust ja keskkonda käsitlev temaatika sh säästva arengu ideed toetavad eesmärgid valdkonnas „Mina ja keskkond„ http://www.ekk.edu.ee/oppekavad/arendus/oppekavad_2006-6.pdf

1.2.2. Põhiharidus ja üldkeskharidus

Eesti hariduse infosüsteemi (<https://ehis.hm.ee>) andmetel on Eestis 2006 aastal 603 üldharidust andvat kooli.

Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=174787> üheks neljast läbivast teemast on „Keskkond ja säästev areng“, mida tuleb käsitleda kõigis õppeainetes ja kooliastmetes. Õppekava kohaselt: “Keskkonda ja säästvat arengut käsitletakse kolmest aspektist: looduskeskkond, sotsiaalne keskkond, sh majanduskeskkond ja kultuurikeskkond. Teema õpetamisega seatakse eesmärk kujundada õpilaste keskkonnateadlikkust, kasvatada keskkonnahoidlikku tarbijat. Kujundatakse pädevusi elada pidevalt muutuv keskkonnas nii, et ka järgmistel põlvkondadel säilib võimalus kasutada ressursse. Arendatakse õpilaste sotsiaalseid oskusi demokraatlikus ühiskonnas toimetulekuks”.

Eesmärgiks on kujundada õpilaste keskkonnateadlikkust, kasvatada keskkonnahoidlikku tarbijat ja tootjat.

Kitsamalt keskkonnaharidusega tegeletakse riikliku õppekava kohaselt algklassides loodusõpetuse, põhikooli teisel astmel ning gümnaasiumis bioloogia ja geograafia õpetamisel. Nendes ainetes õpetatav peaks andma igale inimesele minimaalselt vajalikud teadmised ning kujundama keskkonnahoidlikud hoiakud ja käitumisharjumused.

Hetkel toimub uue põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava väljatöötamine. Õppekava projekt on Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsiooni Keskuse kodulehel http://www.ekk.edu.ee/oppekavad/arendus/oppekavad_2006-6.pdf. Projektis on õppekava läbivaid teemasid kaheksa, praegust õppekava läbiv teema „Keskkond ja säästev areng“ on asendatud teemaga „Keskkond ja jätkusuutlikkus“.

Loodusainete süvaõpe on mitmetes üldhariduskoolides (Tallinna Mustamäe Gümnaasium, Tallinna Lilleküla Gümnaasium, Tartu Tamme Gümnaasium, Tartu Hugo Treffneri Gümnaasium, Nõo Reaalgümnaasium jt). Kahjuks pole siiani võimalust omandada keskkonna- või loodusalase süvaõppega keskharidust kõigis maakondades.

1.2.3. Kutsekeskharidus

Kutsekeskharidus on kutse-, eri- ja ametialade riiklike õppekavadega kehtestatud nõuete kogum. Looduse- ja keskkonnaga seotud erialasid saab õppida mitmetes kutseõppeasutustes. Lisaks pakuvad mõned kutseõppeasutused võimaluse looduse ja keskkonnaga vähem seotud erialade õppuritel õppida looduse ja keskkonnaga seotud valikaineid ning omanda lisaeriala. Tugeva loodus- ja keskkonnavaaldkonna traditsiooniga on Räpina Aianduskool, mis pakub keskkonnakaitse, aia- ja loodusmajanduse jt erialasid <http://www.ak.rapina.ee/?cab=4&tekst=4>. Luua Metsanduskoolis on võimalik kaugõppes õppida loodusretke juhi eriala <http://www.luua.edu.ee/index2.php?menu=lehed&id=121>, Suuremõisa Tehnikumis omanda keskhariduse baasil looduskeskkonna- ja maastikukorralduse eriala (<http://www.smt.edu.ee>) jt.

1.2.4. Huviharidus

Eesti haridusmaastikul on huviharidusel olnud läbi aegade suur roll. Vastavalt uuele huvikooli seadusele on huviharidus teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisnormide kogum, mis on omandatud süsteemse juhendatud tegelemise kaudu vaba tahte alusel tasemekoolitusest, tööalasest koolitusest ja tööst vabal ajal ning mis loob võimalusi isiksuse mitmekülgseks arenguks. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12776187>. Kuna huviharidus on ka üks noorsootöö valdkondadest, siis on see reguleeritud ka noorsootööd puudutava seadusandlusega. Noorsootöö strateegia 2006-2013 kohaselt: huvialaharidus on üleriigilise või institutsioonisisese õppekava alusel toimuv tegevus noorega tema isiksuse mitmekülgse arengu võimaldamiseks. Koolitusloaga huvialakoole on Eestis kokku 300 (160 munitsipaal- ja 140 erahuvialakooli) ning neis õpib ~48 000 noort, neist ~13 300 muusika- ja kunstikoolides, ~13 400 spordikoolides, ~21 300 teistes huvialakoolides. Huvitegevust korraldatakse koolide, avatud noortekeskuste, huvialakeskuste, noorteühingute ja mittetulundusühingute kaudu. Huvialaharidus on üldjuhul finantseeritud olulisel määral kohalike omavalitsuste eelarvetest, mis teeb sellest ühe stabiilsema, jätkusuutliku ning pikaajalise traditsiooniga noorsootöö valdkonna. <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=4935>.

Loodus- ja keskkonnaharidust on võimalik omandada Eestis pika traditsiooniga loodusmajades, mis on valdavalt omavalitsuste asutatud huvikoolid: Tartu Loodusmaja, Pärnu Noorte Loodusmaja, Nõmme Noortemaja Loodusmaja, HK Kullo Loodusmaja. Loodusmajade põhitegevuseks on ringitöö, kuid korraldatakse ka teistele

õpilastele suunatud piirkondlikke ja üleriigilisi üritusi. Tartu Keskkonnahariduse Keskus korraldab lisaks mitmesuguseid koolitusi õpetajatele ja täiskasvanutele <http://www.teec.ee>. Looduslase huvihariduse kättesaadavus on piirkonniti väga erinev, eriti probleemne on Harjumaa ja Tallinna piirkond. Tallinna üldhariduskoolides õppis 2005/2006. õppeaastal 44754 õpilast. Huvikoolide ja loomaaia loodusringides osales 2005 aastal vaid 244 õpilast (Kristian, 2005), st 0,54% õpilastest. Lisaks neile ringidele on õpilastel võimalik osaleda koolide juures töötavates loodusringides. Loodusringe pakuti 2006/2007 õppeaastal 9 koolis osa võttis ca 245 õpilast erinevatest klassidest. Võrreldes teiste huvitegevuse valdkondadega pakutakse loodus- ja keskkonnaringe suhteliselt vähe.

Oluline roll keskkonnaalase huvi tekitamisel on ka teaduskeskustel (AHAA, Energiakeskus), muuseumitel, botaanikaaedadel ja loomaaial. Nende tegevus on suunatud rohkem huvi äratamisele looduse ja loodusnähtuste vastu ning avastusõppele. Neil on olemas ekspositsioonid ja näitused, mis võimaldavad läbi viia vägagi spetsiifilisi loodusõppe programme, muu hulgas ka looduserialade õpetajate täiendõpet

(http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=181566/Looduskaitse_aren_gukava100506.pd). Muuseumite töös on üha enam laienemas hariduslik suund ning mitmed muuseumid on koostanud temaatilisi programme, töövihikuid, kasutatakse rollimänge jne, mis muudab klassikaliste kõrgel teaduslikul tasemel olevate kollektsioonide kasutamise õppetöös atraktiivseks (Kristian, 2005). Tallinna Botaanikaaias koordineerib keskkonnahariduslikku tööd keskkonnahariduse osakond <http://www.tba.ee>.

1.2.5. Koolide ja looduskeskuste valmisolek õuesõppeks ja probleemid

1.2.5. Koolide ja looduskeskuste valmisolek õuesõppeks ja probleemid

Tartu Keskkonnahariduse Keskus koostöös Loodushariduse Seltsiga viis 2005 aasta aprillis läbi küsitluse *Praktikumide ja õuetundide juurutamise eeldused loodusainete õpetamisel*, mille eesmärgiks oli välja selgitada koolide huvi õuesõppe vastu ja selle kasutamine ning kaasnevad probleemid. Ankeedid saadeti kõigi maakondade haridusosakondadesse. Vastused laekusid 55 koolist - 23 linnakoolist ja 32 maakonnakoolist sh 4 Põlvamaalt ja 1 Valga- ja Võrumaalt. Vastasid erikoolid (2), lasteaed-alkkoolid (7), põhikoolid (19) ja gümnaasiumid (27). Õuesõpet kasutatakse peamiselt I-III kooliastmes ja eelkõige loodusainete õpetamisel. Peamiste probleemidena märgiti turvalisust, suuri klasse, õppevahendite sh töölehtede puudumist, vastava õpetajakoolituse puudumist, tihedat õppekava, mis raskendab väljasõitude korraldamist ning ka puudub raha transpordiks.

Samas peavad õpetajad õuesõpet väga oluliseks ja neil on valmisolek õuesõppe aktiivseks kasutamiseks. Õuesõppe edukus sõltub praegu paljuski pedagoogide initsiatiivikusest ning kooli juhtkonna poolsest toetusest.

Lisaks eelnimetatud küsitlusele viis Tartu Keskkonnahariduse Keskus läbi 2005-2007. aastal kaks pilootprojekti *Õuesõppe tunnid I kooliastmele* ja *Õuesõppe tunnid II kooliastmele*, mida rahastas KIK. Programmide läbiviijateks olid RMK ja LKK looduskeskused ja loodusmajad. Programmides osales üle 60_kooli kummaski vanuseastmes, kokku üle 3000 õpilase.

Kagu-Eesti koolidest näiteks Pühajärve Põhikool, Otepää Gümnaasium jt.

Osalenud koolide suhteliselt suur arv kinnitab veelkord õpetajate huvi õuesõppe vastu.

2. Keskkonnaharidust ja säästvat arengut toetavat haridust käsitlevaid dokumente

2.1. Rahvusvahelisi dokumente

Märgid vajadusest pöörata enam tähelepanu ümbritsevale keskkonnale ja inimesi harida tekkis möödunud sajandi 70-ndatel aastatel. Sellest ajast pärinevad esimesed rahvusvahelised keskkonnaharidust käsitlevad lepped:

- 1972. aastal toimus Stockholmis rahvusvaheline keskkonnakonverents, kus sätestati tänini aktsepteeritud keskkonna-kaitseks printsiibid;
- 1975. aastal vastu võetud Belgradi hartas kirjeldatakse esmakordselt keskkonnahariduse eesmärgid;
- 1977. aastal Tbilisis toimunud ülemaailmsel keskkonnahariduse konverents rõhutas keskkonnahariduse interdistsiplinaarset iseloomu, tõdes, et keskkonnahariduse printsiibid tuleb integreerida kõikidesse formaalharidusstruktuuridesse ja keskkonnatemaatika peaks olema läbiva teemana kõikide tasemete õppekavades.
- 1992. aastal kutsuti ÜRO poolt Rio de Janeiros kokku ülemaailmne keskkonna ja arengu konverents, kus pandi paika muuhulgas ka 21. sajandi arengukava – „Agenda 21“ - põhimõtted. Keskkonnaarengu kontseptsioon asendus säästva arengu kontseptsiooniga, mis rõhutab nii ökoloogilist, kui ka sotsiaalset ja kultuurilist aspekti. Tõdeti, et haridus on vajalike muutuste toimumise liikumapanev jõud. Konverentsil heakskiidetud dokumentidele kirjutas Eesti nimel alla hr. Arnold Rüütel.
- 1997. aastal Rio de Janeiros toimunud nn jätkukonverentsil soovitas ÜRO Säästva Arengu Komisjon tungivalt ellu viia „Agenda 21“ põhimõtted.

Sellest soovitusel lähtudes võttis Läänemeremaade ministrite nõukogu 1997. aastal Nyborgis vastu „Läänemere agenda 21“ www.baltic21.org/?a.111 Selles dokumendis, kus Läänemere piirkonna jätkusuutlikku arengut tagavad tegevused on jagatud 7 sektoriks (metsandus, transport jt), puudus esialgu hariduse sektor, mis aga lisati 2000. aastal ning selle tulemusena valmis 2002. aastal „Läänemere agenda 21 säästvat arengut toetava hariduse arendamise kava“ – „Läänemere agenda 21E“ <http://www.hm.ee/index.php?046843>, millele kirjutasid alla riikide haridusministrid. Selle dokumendi põhieesmärgiks on tagada Läänemere piirkonna säästev areng, jätkusuutliku arengu põhimõtete integreerimine kõikidesse õppekavadesse, nende järgimine kõikidel haridustasanditel kaasa arvatud täiskasvanuhariduses.

Ülemaailmsel tasandil võttis ÜRO Peaassamblee oma 57. istungjärgul 2002. aasta detsembris vastu resolutsiooni nr 254, millega kuulutati välja „Säästvat arengut toetava hariduse dekaad aastateks 2005 –2014“ (Education For Sustainable Development United Nations Decade 2005 – 2014).

Euroopa keskkonnaministrite tippkohtumisel 21.- 23. mail 2003. a. Kiievis võeti vastu avaldus „Säästvat arengut toetav haridus“ milles rõhutati, et keskkonnaharidus tuleb ümber orienteerida säästvat arengut toetavaks hariduseks ja koostöös UNESCO-ga tuleb välja töötada säästvat arengut toetav haridusstrateegia Euroopa tasandil. Nimetatud strateegia „UNECE säästvat arengut toetava hariduse strateegia“

valmis 2004. a. aasta lõpuks ja kiideti heaks koos Vilniuse koostööraamistikuga selle rakendamiseks 17.-18. märtsil 2005. a. Vilniuses toimunud kohtumisel, Eesti poolt kirjutatud alla haridus- ja teadusminister hr. Toivo Maimets ja keskkonnaministeeriumi abiminister hr. Olavi Tammemäe

<http://www.unece.org/env/esd/2nd.meetJul2004.htm>

<http://www.hm.ee/index.php?046844>

„...Strateegia eesmärgid, mis aitavad saavutada üldeesmärki, on järgmised:

- 1) tagada ESD-d (Education for Sustainable Development e säästvat arengut toetav haridus - Kristian) toetav poliitiline, reguleeriv ja tegevuslik raamistik;
- 2) edendada säästvat arengut formaalses, mitteformaalses ja vabahariduslikus õppes;
- 3) kujundada pedagoogide pädevust säästva arengu temaatika lõimiseks õppesse;
- 4) tagada ESD-alaste õppevahendite ja -materjalide kättesaadavus;
- 5) edendada ESD-alast teadus- ja arendustegevust;
- 6) tugevdada UNECE piirkonnas kõikide tasandite ESD-alast koostööd.”

3. Eesti õigusakte, strateegiaid ja kontseptsioone

Lisaks eelnimetatud olulisimatele rahvusvahelistele lepetele on rida Eesti riigikogu ja valitsuse poolt heakskiidetud dokumente, millest tuleb lähtuda keskkonnahariduse edendamisel nii riiklikul kui omavalitsuse tasandil ning kõigil haridustasanditel.

Riigikogu võttis 1995. aastal vastu „Säästva arengu seaduse“ <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=22325> ja 1997. aastal „Eesti keskkonnastrateegia“. Hetkel kehtiv „Keskkonnastrateegia aastani 2010“ kiideti Riigikogus heaks 26.oktoobril 2005.a. <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=92520/Eesti+Keskkonnastrategia+2010.pdf>

Keskkonnastrateegia kohaselt tuleb:

„5.8.2 Keskkonnainformatsioon ja haridus

- parandada keskkonnaametnike ning valla- ja linnaametnike keskkonnaalast asjatundlikkust;
- toetada keskkonna ja säästva arengu alase õppe- ja meetodiliste materjalide koostamist kõikidele haridusastmetele (trükised, interneti leheküljed, õppefilmid, CD-d, seinatabelid);
- parandada õpetajate ja koolitajate keskkonnaalast täiendkoolitust, tagada keskkonnakaitse süsteemne õpetamine põhikoolis ja gümnaasiumis

5.8.3 Keskkonnaharidus

- kujundada kasvatus ja haridustööga inimeste keskkonnaalaseid väärtushinnanguid;
- kujundada prioriteediks tegevused, mis parandavad loodusetundmist eelkõige laste ja noorte seas ning aitavad näha looduses ja loodusega tegelemises ühte alternatiivi vaba aja sisustamiseks; „

Keskkonnastrateegia alusel koostatakse tegevuskavad, mis on heaks kiidetud valitsuse poolt, viimane aastateks 2003 – 2006. Alanud on uue tegevuskava väljatöötamine aastateks 2007 – 2013.

Üldhariduskoolides kehtib, 2002 aastal Riigikogus kinnitatud „Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava“ <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=162998> (vt ptk 1.2.2. Üldharidus).

Strateegias „Eesti säästva arengu riiklik strateegia Säästev Eesti 21“, mille Riigikogu kiitis heaks 14.09.2005. aastal <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=940717> on

kirjas Eesti pikaajalised arengueesmärgid aastani 2030. Nimetatud dokumendi neljanda eesmärgi - ökoloogiline tasakaalu – saavutamise kohta öeldakse järgmiselt “...Loodusressursi mõistlik majandamine eeldab tehnika- ja loodushariduse kompleksset arendamist, mille puhul peab hariduse struktuur olema praegusest erinev ja loodusharidus peab kõigil õppetasanditel moodustama hariduse orgaanilise osa. Eesti tasakaalustatud jätkusuutliku arengu eelduseks peab olema kõikide ühiskonnakihtide, eriti aga üldpoliitiliste otsuste tegijate ja ametnike loodusteadusliku mõtteviisi süvendamine”

„Säästvat arengut toetava mitteformaalhariduse edendamise tegevuskavas Eestis 2005“ <http://www.hm.ee/index.php?03236> on kirjas erinevad tegevused „Läänemere agenda 21 E“ elluviimiseks mitteformaalhariduses.

Keskkonnahariduse edendamise vajalikkus kõigil haridustasanditel sisaldub ka valitsuse poolt 26. juuni 2006. aastal heaks kiidetud „Eesti looduskaitse arengukavas aastani 2035“. <http://www.envir.ee/1690>. Peatükk „Loodusteadlikkus“ ütleb: “...Loodushariduse ja –teadlikkuse vallas tehtava töö põhisuunaks on, et Eesti elanikkonna väärtushinnangud muutuksid loodushoiukeskseks ning ühiskond toetaks looduskaitse eesmärgi ja tegevust. On oluline tähtsustada loodushoiu teematikat Eestis riikliku prioriteedina ning tagada kvaliteetne, praktilist loodushoidu toetav, süsteemne loodushariduse andmine.”

Juba 2005. aasta novembrist on valmis „Eesti vabariigi keskkonnahariduse kontseptsioon“

<http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=95195/KKH-kontseptsioon-25-05-2006.pdf>, mis peab samuti jätkusuutlikku arengut silmas pidades vajalikuks keskkonnahariduse edendamise vajalikkust kõigil haridustasemetel, on siiani (märts 2007) veel eelnõu staatuses.

3. Keskkonnaharidus –ja keskkonnateadlikkus Kagu-Eesti maakondades

3.1. Keskkonnaharidus ja keskkonnateadlikkus Kagu-Eesti kohalike omavalitsuste arengukavades

Keskkonnateadlikkus kohalikul tasandil, mis peaks otseselt edendama üksikisiku keskkonnateadlikkust, kajastub kohalike omavalitsuste sh valdade arengukavades.

Kagu-Eesti kolmes maakonnas on kokku 5 linna ja 36 valda. Põlva maakonnas 1 linn ja 13 valda, Valga maakonnas 2 linna (Valga, Tõrva) ja 11 valda ning Võru maakonnas 2 linna (Antsla, Võru) ja 12 valda.

Kohalike omavalitsuste arengukavad on koostatud erinevateks perioodideks, visioonidega aastateni 2010- 2015. Arengukavades on valdkondade lahtikirjutused ja ülevaated hetkeseisust ning visioonid kirjeldatud väga erinevalt. Enamasti keskenduvad need hariduse valdkonnas koolivõrgu prognoosidele ja huviharidusele üldiselt Keskkonnahariduslikke ja keskkonnateadlikkust edendavad eesmärgid puuduvad või on kontsentreeritud mingile kitsale valdkonnale või vastupidi, väga üldsõnalised. Hinnanguliselt 75% arengukavadest piirdub keskkonnaharidus ja -teadlikkus pelgalt fraasiga: ”keskkonnateadlikkuse edendamine ja säästva arengu printsiipide järgimine”, puuduvad aga konkreetsed tegevused, kuidas seda plaanitakse

saavutada. Vaid ca 25% valdade arengukavades on keskkonnahariduslikud tegevused konkreetsenõud. Mitmete valdade arengukavad Põlva maakonnas polnud internetist leitavad, seepärast pole siintoodud suhtarv päris täpne.

„Põlvamaa maakonna arengukava 2006- 2010“

http://www.polvamaa.ee/public/files/POLVAMAA_ARENGUKAVA_2006-2010.pdf

Sätetab:

Punkt 4.4.5. Eesmärgid ja lahendused

Eesmärk 1: Keskkonnateadlik elanikkond

Alaeesmärk1; keskkonnateadlikkuse tõus elukestva õppe abil

Lahendused

Keskkonnajärevalve tõhustamine

Loodusõppe väliklasside loomine igasse kooli

Laiem õuesõppe meetodite juurutamine koolides

Loodushariduse tugikeskuse rajamine

Valga maakonna „Arengustrateegia Valgamaa 2010+“

<http://www.valgamaa.ee/strateegia/data/Arengukokkulepe/1.htm> tegevuskavas 2004 – 2010 saab keskkonnahariduslike projektidena käsitleda projekti „Looduse õpperada Palupera põhikooli metsamaale“, kaudselt ka projekti „Tõrva-Helme piirkonna looduskeskkonna ja puhkealade arendamine“ ning „Riidaja mõisapargi korrastamine“. Pikaajaliste eesmärgina on Valgamaa säästva arengu põhimõtteid igakülgset propageeriv ja rakendav ning kvaliteetset elukeskkonda pakkuv maakond.

„Võrumaa hariduse arengukava 2006 – 2010,„

http://www.werro.ee/mv/haridus/arengukava/vorumaa_hariduse_arengukava.pdf

tõdeb, et „probleemiks on loodus-ja tehnikaalase huvitegevuse võimaluse vähesus“ ja lubab aastaks 2010 probleem lahendada.

Sarnaselt maakondade arengukavadele on ka valdade arengukavades keskkonnahariduslike eesmärkide püstitus väga erinev.

Väga konkreetselt on vastavad tegevused kirjas Karula valla arengukavas „Karula valla arengukava 2004 – 2012“ <http://www.karula.ee/index.php?picfile=155> : “On loodud koolimetskond ja koolihariduses on kallak kohaliku looduse väärtuste tundmaõppimisele... Lüllemäe Põhikoolis õpetatakse süvaõppena bioloogiat, kodukandi ajalugu ja toimub aktiivne õppetöövõlvine tegevus.”

„Hummuli valla arengukavas 2007 – 2016“

http://atp.valgamaa.ee/atp/failid/Arengukava_2007_2016.doc planeeritakse „Õuesõppe koha rajamist Hummuli mõisapargi puhkepiirkonda“, samuti nähakse ette „Inimeste teadlikkuse tõstmine heakorra ja keskkonnakaitse valdkonnas“. Viimasega sarnaseid eesmärke ...elanikel on kõrge keskkonnateadlikkus“ – „Haanja valla arengukava“ 2005 – 2014), “... keskkonnateadlikkuse kasvatamine“ – „Rõuge valla arengukava 2004 – 2012“, „Keskkonnateadlikkust tõstvate programmide algatamine. Arendada noorte ja kogu elanikkonna keskkonnateadlikkust, humaansust, ilumeelt, lugupidamist oma kodukoha vastu, tõhustades ökoloogilist kasvatustööd läbi erinevate projektide (keskkonnalaagrid, vabaõhuklassid), Keskkonnateadlikkuse tõstmiseks rajada Kauksi Põhikooli ja Mooste Põhikooli juurde vabaõhuhariduse keskused“ – „Mooste valla arengukava 2003 – 2008“, „Inimeste keskkonnateadlikkuse tõstmine“ – „Põlva linna arengukava 2003 – 2008“ jne. Kaudsemalt saab keskkonnahariduslike tegevustena käsitleda ka näiteks Matkaradade ja looduslike puhkekohtade rajamist –, Puka valla arengukava 2003 – 2008“,

<http://akamai.tehnokratt.net/gems/PUKA/ARENGUKAVA.doc>

Lisaks on Mõniste valla (Võru maakond) arengukavas märgitud, et kooliprogrammi tuleks lisada keskkonnaõpetus, Orava valla (Põlva maakond) arengukavas on märgitud väliklassi rajamine ja Palupera valla (Valga maakond) arengukavas Loodus- ja Arenduskeskuse käivitamine Nõuni algkooli hoone baasil, siiski on sellised konkreetsete tegevused pigem erandid. Samas on teiste valdkondade, sh. huviharidus, sport, tervishoid jne. tegevused väga täpsed – noortekeskuse, palliplatsi rajamine jne. Kokkuvõttes tuleb tõdeda, et keskkonnahariduslike tegevuste olemasolu ja põhjalikkus arengukavades sõltub ilmselt paljuski vastavat kompetentsi omavate inimeste, kellel on ka oskused püstitatud eesmärkide elluviimiseks, olemasolust konkreetsetes omavalitsuses. On ju näiteks Karula vald seotud tihedalt Karula rahvusparkiga, kus keskkonnahariduslik tegevus heal järjel.

3.2. Keskkonnaharidus üldhariduskoolides sh huviharidusena

Eesti Hariduse Infosüsteemi andmetel, mis koondab haridussüsteemi puudutavaid andmeid <http://ehis.hm.ee/> on 2006/07 õppeaastal Põlva ja Valga maakonnas 24 põhikooli ja gümnaasiumi ning Võru maakonnas 26 põhikooli ja gümnaasiumi sh. Põlva, Valga ja Võru linnas asuvad koolid.

Loodus- ja keskkonnaõpe süvahuviga õpilastele toimub põhikoolis enamasti ringitööna. Sarnaselt teiste Eesti piirkondadega on ka Kagu-Eestis loodusringid vaid vähestes koolides. Koolide kodulehtede andmetel, mis ei pruugi olla väga täpsed, on Valga maakonnas 2006/07 õppeaastal loodusringid vähemalt 5 põhikoolis sh ka Ritsu Lasteaed-Algkoolis; Põlva maakonnas neljas põhikoolis; ja Võru maakonnas kolmes põhikoolis. Lisaks on Krabi Põhikoolil koolimetskond, Mõniste koolil õuesõppeklass Karisöödis ja Fr. Tuglase nim Ahja Gümnaasiumis tegutseb Ahja Laste Teaduskool II (1.- 3. kl looduskool ja 4.-9. kl õpilaste teaduslaagrid). Mammaste Lasteaed-Algkool on koostanud oma keskkonnaaruande „Keskkonnaaruanne 2005“. Gümnaasiumiastmes on reaal- ja/või loodusteaduste klassid Põlva Ühisgümnaasiumis ja Võru Kreutzwaldi Gümnaasiumis. Valga maakonnas loodusteaduste süvaõppega klass gümnaasiumi astmel puudub. Misso Keskkoolis on eelkutsõppena keskkonnakaitse 2005/06 õppeaastast, mida õpetavad Räpina Aianduskooli õppejõud. Kuna eriala on uus, siis lõpetajaid veel pole.

Rahvusvahelises õpilaste keskkonnaprogrammis GLOBE <http://ael.physic.ut.ee/globe/> osalevad Ala Põhikool, Kääpa Põhikool, Räpina Ühisgümnaasium ja Valgjärve Põhikool. Gümnaasiumiastmes koolide kodulehekülgede andmetel loodusringid ei tööta. Maakondade huvikeskustes loodusringid puuduvad.

3.3. Kutseharidus

Räpina Aianduskoolis saab õppida erinevaid keskkonnaga seotud erialasid – aiandus, haljastus, aia- ja loodusmajandus ning keskkonnakaitse jt. Keskkonnakaitse eriala saab omandada nii põhi- ja keskkooli baasil kui ka kaugõppe vormis <http://www.ak.rapina.ee/?cab=4&tekst=4> .

Võrumaa Kutsehariduskeskuse turismikorralduse erialal saab valikainena õppida loodusgiidi tööd <http://www.vkhk.ee/turism.html>.

3.4. Loodusharidust pakuvad institutsioonid sh mittetulundusühingud

Eestis on arvukalt valitusväliseid mittetulundusühinguid, kes pakuvad loodus- ja keskkonnahariduslikke programme, koolitusi ja täiendõpet.

Eesti turismiküla Veetka talu Võrumaal pakub 1-3. klassi õpilastele suunatud inimesõpetuse ja loodusõpetuse ainekava toetavat õuesõppe programmi „Metsamoori kevadmatk“ <http://www.metsamoor.ee/metsamoor/vee32.html> ja laste looduspäeva programmi 7.–10. aastastele lastele <http://www.metsamoor.ee/metsamoor/vee14.html>. Ainekava toetava õuesõppe programmiga alustati 2006. aasta mais. Programmi telliti võrreldes looduspäeva programmiga suhtelistelt vähe - Võru maakonna 40 osalejast 10, Põlva maakonna 215 osalejast 25. Valga maakonnast osales mõlemas programmis 50 õpilast. Lisaks oli programmides osalejaid Tartu, Jõgeva, Ida-ja Lääneviru maakondadest ning Pärnust ja Tallinnast. Mais külastas metsamoori pereparki ka 530 lasteaialast. Ilmselt on õppekava toetava programmi suhteliselt väike tellitavus seotud ka õppeaasta lõpuga, mil eelistatakse meelelahutuslikumat programmi, kuid mille tegevused suunatud looduse tundmaõppimisele.

Mitmesuguseid loodushariduslikke üritusi korraldavad MTÜ Otepää Loodusselts, MTÜ Karula Hoiu Ühing jt. Viimane ka lastelaagreid Karula rahvusparkis elavate lastele ja Otepää, Karula ja Haanja kaitsealadel elavatele lastele <http://www.karularahvuspark.ee/index.php?nodeid=170&lang=et>.

Lisaks kohalike mittetulundusühingute projektidele osalevad Kagu-Eesti koolid ka üleriigilistes projektides. MTÜ Studio Viridis Loodusharidus projektis „Tere, kevad!“, osales 2006. aasta kevadel 8 Valgamaa, 9 Võrumaa ja 10 Põlvamaa kooli, sh ka lasteaed-alkoolid, osa mitme rühmaga, kokku osales projektis 237 rühma. Ilmselt on nimetatud projekt suurima osalejate arvuga loodushariduslik projekt, mis suunatud eelkõige I-II kooliastmele. Ka MTÜ Ökokratt projektis „Kes elab vees?“ osalesid 2006. aastal mitmed koolid ja lasteaiad.

Õuesõppet toetab ka Eesti Bioloogia ja Geograafia Õpetajate Liidu (BGÕL) trükis „Kägu No 14. Õuesõppe Eri“, kus on avaldatud BGÕL-i ja SA REC Estonia poolt korraldatud õuesõppe juhendite võistluse paremad tööd.

Enamus projekte va „Tere, kevad!“, mis 2006. aastal toimus 11 korda, on ühekordsed ja seetõttu ei ole tagatud järjepidevus, mis keskkonnahariduslikus tegevuses on eriti oluline.

Küsitluse kokkuvõte

3. 5. Keskkonnahariduslike projektide rahastamine

Peamiseks loodus-ja keskkonnahariduslike projektide rahastajaks on Keskkonnainvesteeringute Keskus www.kik.ee. Taotlusi on võimalik esitada ka Hasartmängumaksu nõukogule, kuid nende andmebaasist aastail 2003- 2006 selgub, et ainsa, tinglikult keskkonnaharidusliku projektina on rahastatud Pikakannu kooli väliklassile varikatuse ehitust summas 10 400 krooni 2004 aastal. MTÜ Külaliit Rehepapp on taotlenud toetust 2006. aastal Jaanimõisa looduskeskuse jaoks, kuid taotlus on kahel korral tagasi lükatud.

KIK-ist on 2006. aastal keskkonnahariduslikeks projektideks toetust saanud 10 Kagu-Eesti üldhariduskooli – Põlva Ühisgümnaasium, Pühajärve Põhikool, Valga Põhikool, Misso Keskkool, Mõniste Kool, Osula Põhikool, Parksepa Keskkool, Pikakannu Põhikool, Vastseliina Internaatkool, Võru Kesklinna Gümnaasium. Pühajärve kool on toetust saanud kahel korral. Vahetult õuesõppega on seotud näiteks Pühajärve Põhikooli projekt ”Õuesõppepäevad Pühajärve põhikoolis”, Mõniste kooli projekt – ”Mõniste kooli metsaklass - veel üks võimalus loodushariduseks“ ja Osula Põhikooli projekt „Osula kooli Roheline klass“.

Lisaks koolidele on peamiseks rahataotlejaks Riikliku Looduskaitsekeskuse Põlva-Valga-Võru regioon, kes on saanud toetust erinevateks keskkonnahariduslikeks koolitusteks ja õppereisideks sh õpilaste looduslaagrite läbiviimiseks.

Toetust on saanud ka mõned lasteaiad ja MTÜ- Otepää Loodusselts, Rápina Loodushoiu Ühing ning Laheda Valla Team jt.

Kuivõrd KIK-ist raha taotlemine ja aruandlus on muutunud viimastel aastatel keerulisemaks ja aeganõudvamaks, on paljud varem seda võimalust kasutanud koolid loobunud taotluse esitamisest.

Kokkuvõtte keskkonnahariduse hetkeseisust

Kokkuvõtteks saab järeldada:

- õigusaktid ja strateegilised dokumendid toetavad loodus- ja keskkonnahariduse omandamist, sh õuesõpet, kõikidel kooliastmetel;
- kohalike omavalitsuste arengukavades on keskkonnateadlikkuse edendamisele suunatud eesmärgid ja tegevused olemas, kuid mõnel juhul üldsõnalised;
- üheski vaadeldud dokumendis ei olnud keskkonnahariduse kontekstis eraldi välja toodud vajadust tutvustada maapiirkondade ettevõtlus- ja majandustegevust ega selle keskkonnamõju;
- hästitoimiv süsteem õppekavajärgseks loodushariduse praktilise osa ellurakendamiseks sh rahastamiseks puudub (õppekava tihe, puuduvad vajalikud töövahendid, abiõpetajad jne), õpetajatepoolne soov selle parandamiseks on aga suur;
- loodusringe on vaid vähestes üldhariduskoolides. Paljudes huvikoolides loodusringid puuduvad, looduslast süvaõpet on võimalik omanda vaid loodusmajades (Pärnus, Tartus, Tallinnas), lisaks Tallinna Loomaaias;
- kooli aktiivsus loodus- ja keskkonnahariduslikus tegevuses nii õppekavajärgses kui ka huviharidusena, sõltub peamiselt pedagoogi aktiivsusest, aktiivne õpetaja osaleb oma õpilastega pea kõigis võimalikes projektides ja kirjutab vajadusel ise projektitaotlusi;
- puudub hästitoimiv süsteem keskkonnahariduslike projektide rahastamiseks, sisuliselt ainus võimalus on KIK, mille protseduurid on keerulised ja aega nõudvad;
- loodus- ja keskkonnaharidus ning –teadlikkus pole ühiskonnas väärtustatud, selle edendamine püsib valdavalt entusiastide tegevusel.

Keskkonnaharidusest Soomes. Võrdlus Eesti olukorraga.

Nagu Eestis, nii on ka Soomes keskkonnahariduse peamiseks edendajateks üldhariduskoolid õppekavakohase tegevuse kaudu ning huviharidusel on väiksem osa. Samas on keskkonnahariduse põhimõtete väljatöötamisel tähtis koht mitmesugustel kodanikeühendustel nagu Suomen Ympäristökasvatuksen Seura (Soome Keskkonnakasvatuse Selts) ja Suomen Luonnonsuojeluliitto (Soome Looduskaitseliit, <http://www.sll.fi>).

Soome valitsuse poolt 1993. aastal moodustatud Suomen kestävän kehityksen toimikunta (Soome jätkusuutliku arengu komisjon) on koostanud kevadel 2006 "Säästvat arengut toetava hariduse strateegia ja tegevuskava aastateks 2006-2014" („Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006–2014“, www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=174925&lan=fi). Strateegia eesmärgiks on toetada kasvatajate, õpetajate ja koolitajate poolt tehtavale säästvat arengut toetava hariduse kohast tööd. Õppeasutuste seisukohast vaadatuna tähendab strateegia elluviimine muuhulgas ka õpikeskkonna arendamist ja osalemisdemokraatia arendamist õppetöös. Samad põhimõtted on ka Eesti keskkonnahariduse kontseptsioonis

Soome säästvat arengut toetava hariduse strateegia eesmärgiks on, et kõikidel lasteaedadel, koolidel ja teistel õppeasutustel on koostatud oma jätkusuutliku arengu kava aastaks 2010 ja 15% koolitusega tegelevatest organisatsioonidest on 2014. aastaks saanud organisatsioonivälise tunnustuse või sertifikaadi jätkusuutliku arengu alase töö eest. Jätkusuutliku arengu kava on tegevuskava loodus-, kultuuri-, sotsiaalse ja majandusliku jätkusuutliku arengu edendamise kava vastavalt õppeasutuse poolt seatud rõhuasetustele. Kava põhineb lähteolukorra kaardistamisele ning selles määratletakse eesmärgid ja nende saavutamiseks vajalikud tegevused. Kava peaks olema õppeasutuse tegevus- ja majanduskava ning kvaliteedijuhtimise osa.

Ka Eesti õppeasutustel on kohustus koostada arengukavad, kuid nende valdkonnad valib iga õppeasutus ise. Tavaliselt lähtutakse valdkondade valimisel Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt soovitatud sisehindamise valdkondadest ning keskkonnaküsimuste käsitlemine sõltub juhtide ja kollektiivi teadlikkusest ja soovist. Osade lasteaedade ja koolide arengukavad sisaldavad keskkonnaeesmärke ja tegevusi, kuid kuna see pole kohustuslik, siis ei ole kõik õppeasutused sellele mõelnud. MTÜ HARED on koolidele pakkunud sellealase nõustamise ja koolituse võimalust, kuid senini on õppeasutuste huvi puudunud. Koole ja lasteaedu on olnud võimalik õhutada keskkonnaeesmärke oma arengukavas käsitlema vaid projektitegevuste kaudu. Projekti "Aiatuulik" raames valmis juhendmaterjal "Arengukavaraamat lasteaedadele. Juhiseid keskkonnateema arvestamiseks lasteaia arendamisel", milles on juhiseid ja positiivseid kogemusi, kuidas vastavat teemat arengukava raames käsitleda (vt <http://www.hared.ee/files/areng.pdf>)

Erinevalt Eestist on Soome koolidel alates 2004. aastast võimalus saada keskkonnasertifikaat. Selleks on vaja luua koolis keskkonnajuhtimissüsteem. Sertifikaadi väljastab Opetus-, kasvatus- ja koolutusalojen säätiö – OKKA-säätiö. 2006. aasta lõpu seisuga on sertifikaat väljastatud 15 õppeasutusele (vt <http://www.okka-saatio.com/> ja www.koulujaymparisto.fi).

Nii Eestis kui Soomes on koolidel võimalik taotleda Rohelist lippu. Ka selle saamiseks on kehtestatud kriteeriumid, millele taotleb õppeasutus peab vastama (vt <http://www.sykse.net/vihrealippu/> ja <http://www.hem.ee/tegevused/oko-koolid.html>).

Kokkuvõttes võib öelda, et keskkonnahariduse kujundamisel rõhutakse Eestis praegu veel rohkem õppekavakohasele tööle, Soomes nii õppe- kui arengukavakohasele tööle. Siiski on ka Eestis hakatud vähehaaval mõistma komplekse lähenemise vajadust ning asunud oma õppekeskkonna kvaliteeti hindama keskkonnateadlikkuse vaatenurgast. Sellist lähenemist toetab ka Eesti keskkonnahariduse kontseptsioon, mis on kahjuks ikka veel eelnõu staatuses, kuigi valmis juba 2005. aastal. Õppeasutused vajavad teema käsitlemisel kinnitust, et riigi tasemel on keskkonnaharidus väärtustatud nii õppekava- kui arengukavakohaste tegevuste kaudu.

Kasutatud allikad

www.polvamaa.ee (17.01.2007)
www.valgamaa.ee (17.01.2007)
www.werro.ee (17.01.2007)
www.rm.ee (17.01.2007)
www.hm.ee (17.01.2007)
www.metsamoor.ee (17.01.2007)
http://www.ekk.edu.ee/oppekavad/arendus/oppekavad_2006-6.pdf (17.01.2007)
<http://www.ak.rapina.ee/?cab=4&tekst=4> (24.01.07)
 Kivinukk, A. (koostaja), 2006.Kägu No14. Õuesõppe eri. Tallinn.
<http://www.envir.ee/109040> (22.01.07)
 Suomen Ympäristökasvatuksen Seura, TIEDOTE 24.11.2006
 Kristian, R. Eesti säästvat arengut toetava hariduse (sh looduhariduse ja keskkonnahariduse) kontseptsiooni taustainfo analüüs.
<http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/act=preview/id=379032/Taustaanalyys.pdf>
 (17.01.2007)
www.ymparisto.fi (01.03.2007)
www.ymparistokasvatus.fi (01.03.07)
<http://www.okka-saatio.com>
www.koulujaymparisto.fi (08.03.2007)
<http://www.hared.ee/files/areng.pdf>)
<http://www.sykse.net/vihrealippu/>
<http://www.hem.ee/tegevused/oko-koolid.html>